

УДК 377.015.311

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.296998>

Іраїда Галелюк, викладач вищої категорії, викладач-методист
Дрогобицького фахового коледжу нафти і газу

**ОПТИМАЛЬНИЙ ВИБІР МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ**

Зі стрімким розвитком інформаційних технологій у сучасному світі особливо актуальною постає проблема створення умов для формування особистості, здатної до самореалізації, творчого сприйняття світу та соціально значущої діяльності.

У статті обґрунтовано основні методи пізнавальної активізації студентів фахових коледжів. Розглянуто ефективність впровадження засобів сучасних ІКТ, зокрема мультимедіа технологій. Подано різноманітні способи, методи, з метою підвищення ефективності навчання та кращого засвоєння навчального матеріалу. Детально проаналізовано шляхи підвищення мотивації навчання, пізнавальної активності студентів, удосконалення професійного рівня майбутніх молодих спеціалістів.

Ключові слова: активізація; пізнавальна діяльність; мотивація; самореалізація; інтерактивні технології.

Літ. 9.

Iraida Haleliuk, Lecturer of the High Category, Methodist Teacher,
Drohobych Vocational College of Oil and Gas

**OPTIMAL CHOICE OF TEACHING METHODS
TO ENHANCE COLLEGE STUDENTS' COGNITIVE ACTIVITY**

The development of Ukrainian society depends on the right choice and active implementation of an education system model that, given the peculiarities of our time, could provide high-quality training of competitive specialists.

National education system reforming involves renewing the content of education with a focus on key competencies, the mastery of which allows students to solve various problems in professional, social and everyday life. But the first thing that every teacher must achieve is to be able to activate students to work, encourage them to learn, and instill a love for their subject.

With the rapid development of information technologies in the modern world, the problem of creating conditions for the formation of a personality capable of self-realization, creative perception of the world and socially significant activities is particularly relevant.

The article substantiates the main methods of cognitive activation of professional college students. The effectiveness of the introduction of modern ICT tools, in particular multimedia technologies, is considered. Various ways and methods are presented in order to increase the efficiency of learning and better assimilation of educational material.

The article also emphasizes the key role of the teacher, who must create such a creative, intellectual and emotional state to interest the student, to instill in him a love for the subject he teaches, to form the skills necessary for him as a future specialist, to develop an interest in creativity and to reveal creative, the student's intellectual and moral potential, to reveal his ability to take responsibility for himself, to be ready to generate new ideas and implement them in life.

Keywords: activation; cognitive activity; motivation; self-realization; interactive technologies.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших тенденцій сьогодні є переосмислення підходів до освіти на базі компетентнісного підходу, що забезпечить розширення пізнавального простору студента, включення його в різні види діяльності, що спрямовані на накопичення досвіду у сфері соціальних стосунків, та творчу самореалізацію.

Національна система освіти в умовах впровадження компетентнісно-зорієнтованого навчання є сукупністю компонентів, що спрямовані на досягнення потреби кожної особистості в саморозвитку і розвитку, у підготовці до професійного й життєвого зростання.

У контексті зазначеного можемо говорити про те, що сучасне заняття вимагає використання таких

видів роботи, які сприяли б розвитку та формуванню ключових компетентностей студентів, а саме соціальної компетентності.

Заняття із зарубіжної літератури – творче, і на ньому студенти творчо працюють завдяки використанню різних методів. Ефективним методом щодо розв'язання цього питання є впровадження інтерактивних методів навчання. Використовувані технології допомагають створювати “суб’єкт-суб’єктні” стосунки, а для цього необхідне усвідомлення кожним студентом місця й значущості основних етапів навчального процесу: мотивації – цілетворення – планування – організації навчальної діяльності – реалізації завдань – рефлексії – контролю й оцінювання. Доцільно кожне заняття розпочинати з мотивування до навчальної діяльності, під час реалізації якої варто використовувати інтерактивні вправи, які до-

ОПТИМАЛЬНИЙ ВИБІР МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ

помагають залучати студентів до аналізу навчального матеріалу, підтримувати їх інтерес до обговорення на занятті важливих питань.

Під активізацією навчально-пізнавальної діяльності розуміють підвищення рівня усвідомленого пізнання об'єктивно-реальних закономірностей у процесі навчання.

Кожен педагог застосовує у навчальному процесі свої прийоми активізації пізнавальної діяльності студентів, але досвід роботи одного педагога не може бути механічно перенесений іншим. У зв'язку з цим виникає потреба у теоретичному обґрунтуванні системи роботи педагогів з активізації пізнавальної діяльності студентів.

Основна мета роботи педагога з активізації пізнавальної діяльності студентів полягає у розвитку їх творчих здібностей. Відомо, що здібності людини, зокрема й студентів, розвиваються у процесі діяльності. Застосування таких методів та прийомів, які забезпечують високу активність студентів у навчальному пізнанні. Методи і прийоми активізації, що їх застосовує педагог, повинні враховувати рівень пізнавальних здібностей студентів, тому що непосильні завдання можуть підірвати віру у свої сили та не дадуть позитивного ефекту. Тому система роботи викладача з активізації пізнавальної діяльності має будуватися з урахуванням поступового та цілеспрямованого розвитку творчих пізнавальних здібностей студентів, розвитку їхнього мислення.

Аналіз останніх публікацій. Кожна молода людина може реалізувати свої здібності і мрії. Саме цю можливість дасть модернізація навчально-виховного процесу, а це, зі свого боку, сприятиме формуванню і розвитку творчої особистості студента, здатного використовувати здобуті знання, спроможного повноцінно реалізовуватися в майбутньому житті. Питанням використання активної позиції особистості в процесі навчання на сучасному етапі займалися багато вчених, а саме В. Безпалько, М. Кларіна та ін..

Методичні підвалини інтерактивної освіти, ефективність впливу її на формування особистості студента, на активізацію пізнавальної діяльності, ґрунтовно досліджувалось у роботах У. Побірченко, О. Сидоренкота і ін.

Активізація пізнавальної діяльності студентів почала предметно досліджуватися з 90-х рр. минулого століття. І вивченню різних складових цього процесу присвячено роботи багатьох відомих вчених (А. Вербицький, С. Зінов'єв, В. Ляудіс та ін.). Різні засоби активізації пізнавальної діяльності студентів було проаналізовано в роботах багатьох українських вчених, а саме О. Білецького, Б. Грінченка, О. Музиченка, О. Потєбні, В. Помогайби, С. Русової

та ін. Проте існує низка питань, які потребують подальшого дослідження.

Мета публікації полягає в аналізі проблем стосовно активізації пізнавальної діяльності студентів, використання інтерактивних методів навчання у процесі вивчення зарубіжної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні закладам освіти надано право самостійно вдосконалювати чинні та працювати над створенням своїх варіантів побудови навчального процесу. Розробка та впровадження нових технологій навчання мають базуватися на наукових засадах та відповідати запитам сучасності, головною ознакою якої є переорієнтація освіти на здобувача освіти як особистість, розвиток його обдарувань, здібностей, розкриття можливостей.

Активізація пізнавальної діяльності студента пов'язана передовсім зі змістом навчального матеріалу. Новизна у подачі матеріалу – це нові відомості і факти, досягнення та відкриття сучасної науки.

Методи активізації пізнавальної діяльності студентів досить ефективно поєднуються з іншими дидактичними методами (репродуктивним, пояснювально-ілюстративним, частково-пошуковим, дослідницьким), доповнюють, урізноманітнюють їх, та органічно вписуються в освітній процес.

Питання активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів було і залишається актуальним. А полягає вона насамперед у "цілеспрямованій діяльності викладача. Саме він повинен розробляти і застосовувати такий зміст, форми, методи, прийоми й засоби навчання, які б сприяли:

- проблемності;
- погодженню та системності;
- орієнтованості на власний досвід;
- націленості на самонавчання;
- професійній орієнтованості;
- зворотному зв'язку" [3].

Якщо вникнути у це питання глибше, то можна зрозуміти, що "саме проблемність є вихідним пунктом процесу навчання, тобто повинна бути постановка проблеми з реального життя, яка пов'язана з інтересами та проблемами тих, хто навчається. Наступне, тобто орієнтованість, наявний досвід – це ефективно навчання, яке вимагає гнучкості концепції навчання та дає змогу врахувати досвід студентів" [1].

Метод навчання впливає на розвиток студента та якість засвоєння ним знань, і формування навичок самостійної роботи. Методи навчання є методами реалізації навчальних цілей. Викладач має пам'ятати, що метод не є незмінним.

І. Дичківська ділить методи навчання на три групи, кожна з яких має по декілька класифікацій:

- методи організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності.

ОПТИМАЛЬНИЙ ВИБІР МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ

- методи стимулювання і мотивації студентів.
- методи контролю і самоконтролю в навчанні.
- “Оптимальний вибір методів навчання передбачає врахування:
 - обсягу і складності навчального матеріалу;
 - рівня підготовленості студентів, їх працездатність;
 - мотивації навчання та активності студентів;
 - матеріально-технічної бази;
 - часу навчання;
 - типу і структури заняття;
 - взаємин між викладачем та студентами;
 - рівень підготовки викладача до заняття” [2].

Тому при виборі методів навчання для конкретного заняття викладач планує, як досягти мети заняття, при цьому врахувати можливості як свої, так і своїх студентів.

У процесі здобуття студентами знань, оволодіння уміннями та навичками чільне місце посідають їхня пізнавальна активність та уміння педагога керувати ними.

“Викладач – режисер, а студенти – актори” [4]. Автор має на увазі заняття і порівнює його з театром. Говорить про те, що студенти – не пасивні глядачі, а саме актори! Ось саме тому важливо, щоб процес був керований не пасивно, а активно, спрямовувався на забезпечення міцних знань студентів, на посилення зворотного зв’язку. Тут передбачається урахування індивідуальних особливостей студентів, моделювання навчального процесу, його прогнозування, чітке планування, активне керування навчанням і розвитком кожного студента. “У процесі навчання, звичайно, студент також може проявити пасивну чи активну діяльність. Проте задача викладача саме у вмінні скерувати процес у потрібне русло і домогтися активності студента” [5]. Пізнавальна активність та самостійність не розділені між собою: більш активні студенти є більш самостійними.

У педагогічній роботі часто користуються різними шляхами активізації пізнавальної діяльності, але найбільшу перевагу надають тим, які спонукають студента:

- “відстоювати свою думку чи точку зору;
- брати участь у дискусіях і обговореннях;
- ставити питання своїм товаришам і педагогам;
- рецензувати відповіді товаришів;
- оцінювати відповіді і письмової роботи товаришів;
- застосовувати самоперевірку, аналіз особистих пізнавальних і практичних дій” [2].

Зацікавленість у навчанні, пізнавальна самостійність, ініціативність, напруження розумових сил у процесі розв’язання пізнавальної задачі буде позитивно впливати на активність студентів у навчальному процесі, створюватиме сприятливі умови для розвитку пізнавальної активності.

Застосовуючи в освітньому процесі різноманітні методи, варто пам’ятати про їхній об’єктивний та суб’єктивний характер.

Об’єктивний передбачає створення умов, які сприятимуть розвитку у студента мотивації до навчання: коли ця діяльність викликатиме у студентів зацікавленість, задоволення, тоді можна бути переконаним, що буде й інтерес до навчання.

Суб’єктивний шлях – використання методів пояснення, переконання та інформування.

Для педагога важливим є підвищення ефективності навчання, досягнення високого інтелектуального розвитку студента, опанування ним здатності до саморозвитку, допомога щодо розвитку власної думки. Педагогічне завдання зарубіжної літератури полягає у створенні гармонійної, всебічно розвиненої особистості, яка зможе грамотно виразити свою думку, оскільки література – це своєрідна модель поведінки, що збуджує не тільки емоції, а і думку, стимулює творчий пошук, власний духовний розвиток.

“Сучасне заняття із зарубіжної літератури вимагає переосмислення пріоритету методів, прийомів та видів навчальної діяльності, розширення їхньої методичної палітри. Одним зі шляхів є впровадження в педагогічну практику інтерактивних методів навчання, безпосередньо як самих, так і з використанням інформаційно-комунікаційних технологій” [5].

Інтерактивні методи на заняттях зарубіжної літератури створюють комфортні умови навчання, сприяють налагодженню співробітництва між викладачем і студентом, надають можливість реалізувати особистісно-зорієнтоване навчання з врахуванням міжпредметних зв’язків. У процесі інтерактивного навчання у студента виробляються навички самовдосконалення, розширюються пізнавальні можливості, він працює над позбавленням від комплексу неповноцінності, вчиться творчо мислити, розкриває власні організаторські здібності. Позитивним в інтерактивному навчанні є партнерство “викладач – студент” і ця система працює над досягнення спільної мети – нові знання та вміння щодо позиціонування себе як особистості. Мірою успішності такої взаємодії буде оволодіння студентом знаннями та навичками.

У своїй роботі на заняттях зарубіжної літератури активно використовуємо такі інтерактивні методи, як гра, дискусія, робота в малих групах, “мікрофон”, “літературна кав’ярня”. Одним із найефективніших способів спонукання студента до читання художніх творів є прийом “навчання у грі”, що сприяє розвитку пізнавальної та емоційно-особистісної сфери студентів. “У грі, – писав В. Сухомлинський, – розкривається перед дітьми світ, творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку. Гра – це величезне світле

ОПТИМАЛЬНИЙ ВИБІР МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ

вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ” [9].

Гра в ході реалізації навчальних завдань спонукає студента аналізувати та швидко реагувати на поставлені навчальні завдання, підбирати правильні відповіді на поставлені викладачем питання, активізує мислення і розвиває творчість і допитливість. У такий спосіб здобуті знання будуть міцнішими, ніж ті, що отримані у готовому вигляді. За результатами практичного досвіду, було зроблено певні висновки про те, що гра в ході заняття із зарубіжної літератури виконує свої функції, якщо відповідатиме таким умовам:

– застосовуватиметься в різноманітних формах і даватиме можливість студентам проявити всю свою фантазію;

– узгоджуватиметься з іншими використовуваними дидактичними засобами;

– забезпечуватиме всесторонній розвиток особистості студента, буде цікавою за змістом і формою та відповідатиме його віковим психологічним особливостям, стимулюватиме мотивацію до навчання.

Результативним у ході використання на заняттях зарубіжної літератури є метод контролю та самоконтролю студентів. Радше це сукупність методів, що дають можливість перевірити засвоєні студентом знання, вміння та навички. Як засвідчує досвід, серед цієї сукупності методів на особливу увагу заслуговують письмові контрольні роботи, усне опитування, тестування, контроль (поточний, періодичний і підсумковий) через використання технічних засобів тощо. Поточний контроль передбачає перевірку щоденних завдань, різного роду письмових робіт. Здійснюється він систематично і дає можливість прослідкувати успішність студента та перевірити рівень засвоєння ним матеріалу.

Періодичний контроль є планованим. Тут вибір методів контролю залежить від предмету, але вони мають відображати загальні вимоги, у т. ч. і тих, що стосуються і поточного контролю. Як свідчить досвід викладацької діяльності, в ході підсумкового контролю найефективнішими є тестові завдання.

У навчальному процесі фахового коледжу використовують різні види навчальних занять: лекції, семінарські, практичні, лабораторно-практичні заняття, лабораторні, самостійна робота студентів, індивідуальні заняття, екскурсії, експедиції, консультації, навчальні конференції, виробнича практика та інші. Тому підходи до викладання та методи пізнавальної діяльності використовуються різні й неординарні.

Традиційно ж найважливішим видом навчальних занять є лекція. Однак вивчити навчальний матеріал, орієнтуючись лише на лекційні заняття, неможливо.

Виділяють декілька видів лекційних занять:

- тематичні,
- оглядові,
- консультативні.

Тематичні лекції – це основний вид лекцій, в ході яких висвітлюється конкретна тема з певної дисципліни. Серед тематичних лекцій виділяють вступні та підсумкові. У контексті вивчення зарубіжної літератури вступна лекція дає уявлення про завдання та зміст дисципліни, взаємозв'язки з іншими дисциплінами, які вивчаються у фаховому коледжі.

Підсумкова лекція проводиться у кінці вивчення курсу і передбачає систематизацію здобутих знань та підбиває підсумки.

Головне завдання оглядової лекції полягає у забезпеченні взаємозв'язку і наступності між вивченим матеріалом. Мета такої лекції – систематизація та узагальнення знань.

Консультативна ж лекція уточнює і доповнює вивчений матеріал оглядової, аналізує розділи курсу, які можуть викликати труднощі в ході самостійного вивчення.

У навчальному процесі фахового коледжу активно використовується наочний метод навчання, що базується на візуальному сприйманні інформації. Тому на заняттях зарубіжної літератури активно використовуються різні ілюстративні матеріали. Завдяки зоровій пам'яті студент здатен запам'ятати до 80 % інформації.

Зокрема використовуються:

- таблиці;
- зображення, картини, зарисовки;
- відеоролики;
- віртуальні екскурсії;
- квести, кросворди, ребуси.

Часто це власноруч виготовлені викладачем ілюстрації, або ж пропонується їх виготовити студентам з використанням інформаційних технологій.

Сучасний викладач повинен на відмінно володіти онлайн-ресурсами: платформами, програмами, інтерактивними дошками, тестами тощо.

Зокрема відеоконференції у фаховому коледжі проводяться на платформі Moodle, Zoom, Edmodo та ін.

Сьогодні досить активно при вивченні зарубіжної літератури використовується ще один інноваційний метод – змішане навчання. Це метод, що поєднує традиційне навчання в аудиторії та високотехнологічне онлайн-навчання, що дає можливість більшої гнучкості щодо створення ефективних освітніх середовищ.

Одним із потужних інструментів для змішаного навчання є Aha Slides. Студент може приєднатися до ігор, вікторин, мозкового штурму і багатьох інших заходів на цій платформі.

Практика роботи у фаховому коледжі показує, що ефективність навчання залежить від використання методів у їх взаємозв'язку та вміння і майстерності педагога їх використовувати.

**ОПТИМАЛЬНИЙ ВИБІР МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ**

Висновки. Проаналізовані навчальні методи та прийоми не є універсальними. Вони – лише база. У пріоритеті сьогодні є сучасні інформаційно-комунікативні технології, які сприяють удосконаленню навчально-виховного процесу, доступності й ефективності освіти, підготовці фахівця до нових життєвих викликів та реалій.

Ключова роль належить викладачеві, який має створити такий творчий, інтелектуальний та емоційний стан, щоб зацікавити студента, прищепити йому любов до предмету, який викладає, сформувані вміння, необхідні для нього як для майбутнього фахівця, розвинути інтерес до творчості розкрити творчий, інтелектуальний, моральний потенціал здобувача знань, виявити його здатність брати відповідальність на себе, бути готовим генерувати нові ідеї та впроваджувати їх у життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк С.Д., Острова Г.О. Інтерактивні й нестандартні уроки світової літератури. Харків : Основа, 2005. 246 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 351 с.
3. Логутіна Н. Проблема активації навчального процесу у контексті дистанційної освіти. *Молодь і ринок*. 2021. № 2. С. 70–74.
4. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Видавничий центр “Промісвіт”; пошуково-видавниче агентство “Книга Пам’яті України”, 2000. 368 с.
5. Перспективні освітні технології : наук.-метод. посіб. / за ред. Г.С. Сазоненко. Київ : Гопак, 2000. 560 с.
6. Пономарьова Г.Ф. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ на заняттях із педагогіки. Харків : ФО-П Шейніна О.В., 2010. 214 с.
7. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. 192 с.

8. Садова Т.А. Активізація пізнавальної діяльності студентів як умова підвищення якості навчального процесу. *Наука і освіта*. 2008. № 1–2. С. 27–30.

9. Сухомлинський В.О. Вічна тополя : казки, оповідання, етюди. Київ : Генеза, 2003. 272 с.

REFERENCES

1. Buriak, S.D. & Ostrova, H.O. (2005). Interaktyvni y nestandardni uroky svitovoi literatury [Interactive and non-standard lessons of world literature]. Kharkiv, 246 p. [in Ukrainian].
2. Dychkivska, I.M. (2004). Innovatsiini tekhnologii [Innovative technologies: education. manual]. Kyiv, 351 p. [in Ukrainian].
3. Lohutina, N. (2021). Problema aktyvatsii navchalnoho protsesu u konteksti dystantsiinoi osvity [The problem of activating the educational process in the context of distance education]. *Youth & market*. No. 2. pp. 70–74. [in Ukrainian].
4. Nisimchuk, A.S. (2000). Suchasni pedahohichni tekhnologii [Modern pedagogical technologies: a study guide]. Kyiv, 368 p. [in Ukrainian].
5. Perspektyvni osvichni tekhnologii (2000). [Promising educational technologies: science and method. manual]. (Ed.) H.S. Sazonenko. Kyiv, 560 p. [in Ukrainian].
6. Ponomarova, H.F. (2010). Aktyvizatsiia navchalno-piznavalnoi diialnosti studentiv VNZ na zaniattakh iz pedahohiky [Activation of educational and cognitive activities of university students in pedagogy classes]. Kharkiv, 214 p. [in Ukrainian].
7. Pometun, O.I. & Pyrozhenko, L.V. (2003). Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnologii navchannia [A modern lesson. Interactive learning technologies]. *Of science-method. manual*. Kyiv, 192 p. [in Ukrainian].
8. Sadova, T.A. (2008). Aktyvizatsiia piznavalnoi diialnosti studentiv yak umova pidvyshchennia yakosti navchalnoho protsesu [Activation of students' cognitive activity as a condition for improving the quality of the educational process]. *Science and education*. No. 1–2. pp. 27–30. [in Ukrainian].
9. Sukhomlynskyi, V.O. (2003). Vichna topolia: kazky, opovidannia, etyudy [Eternal poplar: fairy tales, stories, sketches]. Kyiv, 272 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.11.2023

“Моральні якості видатної особистості мають, можливо, більше значення для даного покоління і всього ходу історії, ніж чисто інтелектуальні досягнення”.

*Альберт Ейнштейн
американський, німецький та швейцарський фізик-теоретик*

“...Виховуючи підростаюче покоління, педагог бере найактивнішу участь у творенні майбутнього свого народу...”

*Тригорій Ващенко
український педагог*

